

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ ОСІБ ІЗ ВАДАМИ СЛУХУ

Рассмотрены особенности обучения латинскому языку учащихся с нарушениями слуха. Даны общеметодические советы, направленные на преодоление трудностей по его изучению.

The peculiarities of teaching Latin for students with infringed hearing are viewed. The common methodical advices, directed on the overcoming all the difficulties in learning of this language, are given.

Проблема викладання іноземних мов загалом, а зокрема класичних, учням і студентам із вадами слуху в сучасній дефектології досліджена недостатньо. Не існує поки що докладних, ґрунтовних монографій, не кажучи вже про методики з цієї важливої тематики. Тому доцільно окреслити хоча б загальні напрямки та можливості вирішення складнощів, пов'язаних з викладанням нерідної мови.

Існуючі методичні поради щодо мовного викладання учням із вадами слуху спрямовані, як правило, на вивчення рідної мови. Загальні труднощі, що виникають при цьому, пов'язані саме з *малим мовним досвідом* [6, с. 68] учнів, відсутністю постійного спілкування. Це призводить, приміром, до того, що *“в їхньому мовному спілкуванні слова вживаються у дифузному значенні, бо діти спираються на власний наочний досвід”* [4, с. 11].

Одне з головних зауважень, що роблять більшість дослідників,— це часте порушення граматичних категорій у мові осіб із вадами слуху. Наприклад, як зауважує В.Г. Коровін: *“недостатня сформованість граматичних умінь”* [14, с. 23]. Але найчастіше спостерігається саме нелогічність висловлюваної думки: *“страждає...розуміння причинних залежностей”* [20, с. 42]. На це звертає увагу й дослідниця Л.М. Бикова: *“Порушення логіки висловлювання... порушення в передачі послідовності подій, помилки у встановленні причинно-наслідкових зв'язків...”* [6, с. 68].

Шляхи подолання труднощів, пов'язаних із викладанням мови особам із вадами слуху, та методичні поради можна звести до найзагальніших.

Перше і найголовніше — це розвиток писемної мови. Адже людина тільки з цієї форми спілкування може взяти те, в чому їй заважає слух. Науковець Л.В. Нікуліна зазначає: *“Найважливішого значення набуває писемна мова... дитина підкріплює мовні уявлення та поповнює їхній запас”* [21, с. 74].

По-друге, і це пов'язано з попереднім, необхідно розвивати логічний

аналіз в осіб, що вивчають мову. Бо, як вважає А.Г. Зікєєв, *“Писемна мова порівняно з усною являє собою більш усвідомлений процес, ... [що] дозволяє використовувати її як показник сформованості мовних засобів, вираження змістових відносин”* [10, с. 54]. Саме недостатній розвиток логічності думки і спостерігається в осіб із вадами слуху. Це й зрозуміло, адже, як добре відомо, мислення і мова нерозривно поєднані, *“нарідним каменем концепції сучасного мовознавства є визнання єдності мови і мислення...”* [23, с. 42]. Із свого боку це положення підтверджує Р.М. Боскіс: *“При спробі глухих та погано чуючих дітей самостійно висловлювати свої думки спостерігається нелогічність мови”* [4, с. 7].

Як можливі шляхи розвитку логічного мислення науковці радять більше уваги приділяти структурі тексту, вмінню аналізувати, стисло переказувати текст. *“Основою розуміння тексту... є вміння учнів проаналізувати логічну структуру... Стислий переказ тексту — розвиток логічного мислення* [10, с. 64]. *“Мова дітей удосконалюватиметься шляхом розвитку логічного аспекту в процесі осмислення тексту”* [21, с. 76].

По-третє, дотичними до цього є поради щодо необхідності вживати наочні засоби навчання: схеми, графіки, таблиці, які допомагають показати логічний устрій об'єкта вивчення. На це звертає увагу, приміром, дослідниця О.О. Вишневська: *“Учитель в якості допомоги використовує спеціальні графіки, схеми...”* [7, с. 75].

Підіб'ємо підсумки сказаному вище. Дослідники вважають за необхідне у навчанні мови осіб із вадами слуху спиратися на **вивчення писемної мови та розвиток логічного мислення**. Обидва ці напрями, як можна помітити, природно пов'язані один з одним.

Доцільно, на наш погляд, звернутися до практики викладання класичних мов (а саме латинської мови), адже, починаючи з доби Відродження, класичні мови є необхідною ланкою вищої та середньої освіти європейських країн. Головна причина цього навіть не органічна єдність культур, скільки особливість вивчення “мертвих” мов загалом. Не маючи живих носіїв, мова репрезентована лише текстами, читання і розуміння яких можливі тільки за умов чіткого логічного аналізу. Вміння логічно мислити саме і розвивається протягом вивчення класичних мов. Ретельний граматичний і синтаксичний аналіз тексту “мертвої” мови привчає людину встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, шукати й укладати події в чітку схему. Саме з цієї причини означені мови були обов'язковими у курсі класичних гімназій та університетів колишньої Російської імперії й сучасних країн Західної Європи.

З іншого боку, і це впливає з особливого стану латини, остання збереглася лише як писемна. Тобто вимова класичної латини встановлюється лише теоретично. Нині ми маємо традиційно прийняту вимову, яка не зовсім збігається з науковими дослідженнями.

Так, більш складний характер у класичний період мали напівголосні “і” та “w” в позиції перед голосним [див. 5, с. 45], боковий “і” мав напівм'який характер [див. 19, с. 7, 124], губні мали тенденцію випадати [див. 19,

с. 151], а в певних позиціях утворювались носові голосні [див. 25, с. 200]. Палаталізація задньоязикових не було, в інтєрвокальній позиції “s” не ставала дзвінкою (порівняйте зі “шкільними” правилами вимови). Деякі питання навіть нині ще недостатньо вирішені. Так, Я.М. Боровський відмічає, що “питання про характер латинського наголосу в класичну епоху, тобто був він силовим чи музичним [підвищення тону], досі не дістало остаточної вирішення” [2, с. 26].

Таким чином, латина у сучасному навчанні має цілком штучну вимову. Це дозволяє стверджувати, що для цієї писемної мови звуковий бік взагалі не є важливим, а має тільки додаткове, допоміжне значення.

Отже, маємо дві головні особливості вивчення латини. По-перше: вивчення цієї мови допомагає розвитку логічного мислення. По-друге: латина — це мова писемна, її вимова є штучною (тобто це не є перешкодою для оволодіння нею особами з вадами слуху).

Виходячи з наведеного, бачимо, що викладання латини особам з вадами слуху відповідає основним вимогам мовного викладання для цих осіб.

При роботі зі студентами, на наш погляд, як це впливає з цитованих праць, обов’язковим має бути певний рівень підготовки, тобто розуміння студентом граматики рідної мови. Тільки відштовхуючись від цих базових знань, студент зможе оволодіти латинською мовою.

Згідно із загальнометодичними порадами, важливо, на наш погляд, використовувати допоміжні наочні матеріали, що демонструватимуть устрій і побудову латинської мови. Це, з свого боку, допомагає бачити її систему і чіткість. Такі схеми і таблиці ми постійно використовуємо на лекціях.

Необхідним також, на наш погляд, є вивчення текстів, їх письмовий переказ, написання письмових робіт на кожному уроці.

Вивчення класичної мови має допомогти студентам не тільки долучитись до джерел європейської культури, а й поглибити їхні вміння аналізувати писемний текст, свідомо його відтворювати і тим самим розвивати їхнє логічне мислення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бельтюков В.И., Нейман Л.В. Восприятие звуков речи при нормальном и нарушенном слухе.— М., 1958.
2. Боровский Я.М., Болдырев А.В. Учебник латинского языка.— М., 1975.
3. Боскис Р.М. Глухие и слабослышащие дети.— М., 1963.
4. Боскис Р.М. Развитие смысловой стороны речи у глухих и слабослышащих детей // Особенности усвоения учебного материала слабослышащими учащимися: Сб. ст. / Под. ред. Р.М. Боскис, К.Г. Коровина.— М., 1981.— С. 7–23.
5. Бурсье Э. Основы романского языкознания.— М., 1952.
6. Быкова Л.М. Особенности развития связной речи глухими школьниками // Особенности овладения знаниями и умениями детьми с недостатками слуха: Сб. науч. тр.— Л., 1982.— С. 43–70.
7. Вишневская Е.Е. Особенности усвоения речевого материала слабослышащими учащимися начальных классов // Особенности овладения знаниями и умениями

- детьми с недостатками слуха: Сб. науч. тр.— Л., 1982.— С. 70–87.
8. Гольдберг А.М. Особенности самостоятельной письменной речи глухих школьников.— М., 1966.
9. Зикеев А.Г. Развитие речи слабослышащих школьников.— М., 1976.
10. Зикеев А.Г. Понимание и воспроизведение связного текста слабослышащими учащимися старших классов // Особенности усвоения учебного материала слабослышащими учащимися: Сб. ст. / Под. ред. Р.М. Боскис, К.Г. Коровина.— М., 1981.— С. 40–65.
11. Изучение слабослышащих детей в процессе обучения: Сб. науч. тр.— М., 1972.
12. Каплинская К.П. К вопросу о слухозрительном восприятии различных элементов устной речи слабослышащими детьми // Дефектология.— 1975.— № 2.
13. Кацман Н.Л. Методика преподавания латинского языка.— М., 1979.
14. Коровин К.Г. Овладение слабослышащими учащимися старших классов практическими языковыми обобщениями // Особенности усвоения учебного материала слабослышащими учащимися: Сб. ст. / Под. ред. Р.М. Боскис, К.Г. Коровина.— М., 1981.— С. 23–40.
15. Коровин К.Г. Практическая грамматика в системе специального обучения детей языку.— М., 1976.
16. Линдсей В. Краткая историческая грамматика латинского языка.— М., 1948.— 176 с.
17. Морозова Н.Г. Воспитание сознательного чтения у глухонемых школьников.— М., 1953.
18. Назарова Л.П. Восприятие на слух текстов учащимися школы слабослышащих II отделения // Особенности овладения знаниями и умениями детьми с недостатками слуха: Сб. науч. тр.— Л., 1982.— С. 7–28.
19. Нидерман М. Историческая фонетика латинского языка.— М., 1949.
20. Никитина М.И. Понимание литературного произведения слабослышащими школьниками // Особенности овладения знаниями и умениями детьми с недостатками слуха: Сб. науч. тр.— Л., 1982.— С. 28–43.
21. Никулина Л.В. Понимание значений слов и контекста речи позднооглохшими детьми // Особенности усвоения учебного материала слабослышащими учащимися: Сб. ст. / Под. ред. Р.М. Боскис, К.Г. Коровина.— М., 1981.— С. 65–76.
22. Основы специального обучения слабослышащих детей: Сб. науч. тр. / Под ред. Р.М. Боскис.— М., 1988.
23. Семчинский С.В. Загальне мовознавство.— К., 1996.
24. Тиранова Л.И. Умственное развитие слабослышащих детей.— М., 1978.
25. Тронский И.М. Очерки из истории латинского языка.— М., 1953.
26. Цетлин В.С. Методика обучения грамматическим явлениям французского языка в средней школе.— М., 1961.